

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

Постановка проблеми. На сучасному етапі національного духовного відродження в Україні відбуваються глобальні зміни в освіті, завдання та зміст якої оновлюються з метою інтеграції її у світовий простір в недалекому майбутньому. Для розбудови та досягнення належного рівня життя, стандартів, розвинених європейських країн потрібне осмислення власної самобутності, об'єктивна оцінка національної культури та шляхів подальшого розвитку. Суспільство стурбоване обставинами, які змушують людство замислитися над необхідністю свідомого підходу до таких питань, як використання природних ресурсів, вплив розвинутого промислового і сільськогосподарського виробництва на стан природного середовища і здоров'я людей.

Сучасні масштаби екологічних змін створюють реальну загрозу життю людей, тому навчально-виховна діяльність школи має бути спрямована на виховання екологічної культури учнів, щоб виростити покоління, яке охоронятиме довкілля.

Саме тому нині проблеми модернізації професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи набувають важливого значення. Приєднання України до Болонської декларації та процесу формування зони європейської вищої освіти вимагає розробки нових педагогічних технологій професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до екологічного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі професійної підготовки майбутніх учителів приділяється значна увага в наукових працях відомих учених, зокрема, таким аспектам: зміст педагогічної освіти (С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, М.І. Сметанський); проблеми професійної підготовки вчителя за кордоном (Н.В. Абашкіна, Л.П. Пуховська, О.В.Сухомлинська); теоретико-методологічні засади підвищення кваліфікації педагогічних працівників (В.В. Олійник, Є.М. Смирнова-Трибульська); підготовка вчителя до педагогічної творчості та впровадження педагогічних технологій (В.А. Кан-Калик, С.О. Сисоєва). У педагогічних працях висвітлено концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців (О.І. Пошетун, В.І. Свистун).

Аналіз теоретичних засад екологічної освіти національної школи свідчить, що її категорійний апарат (мета, завдання, принципові положення) розробляються вітчизняною педагогічною наукою з врахуванням світових та національних суспільно-політичних процесів. Вони пов'язані з життєвою необхідністю перебудувати споживацьку культуру стосунків з природою та її

ресурсами, формувати у школярів якісно новий тип поведінки у навколишньому середовищі, що базується на відповідальності за її стан, умінні орієнтуватись у конкретній екологічній ситуації і знаходити доцільні шляхи подолання екологічної кризи.

Педагогічна наука має певний досвід щодо дослідження окремих аспектів екологічного виховання. Значний інтерес мають праці вчених, зокрема з таких проблем: формування екологічної культури учнів загальноосвітніх шкіл (С. Дербо, В. Крисаченко, М. Колесник, Е. Писарчук, Т. Русак, Н. Седова), особливості екологічного виховання молодших школярів (В. Марашицька, Ж. Масенко, О. Онопрієнко, Г. Пустовіт).

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є розкриття особливостей професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів, виявлення основних педагогічних умов цього процесу.

Виклад основного матеріалу. Державність, доступність усім верствам населення і фундаментальність вищої освіти – принципи розвитку системи вищої освіти України. Виходячи з цього перед вітчизняними університетами постає подвійна мета: по-перше, досягти еталонного рівня освіти та по-друге, здійснювати велику місію центрів культури, повноцінного життя у своїх регіонах.

Особливе місце відводили екологічному вихованню видатні педагоги К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, С. Русова та інші. Зокрема К. Ушинський дав найбільш повне теоретичне обґрунтування екологічного підходу до навчання й виховання. Він твердо відстоював проблему необхідності озброєння учнів конкретними життєвими уявленнями та поняттями на основі спостережень у природі та навколишньому житті. Вчений писав, що не з курйозами й диковинами науки має знайомитися в школі дитина, а навпаки, треба привчати її знаходити цікаве в тому, що її постійно і скрізь оточує, й тим самим показати їй на практиці зв'язок між наукою і життям. Живе образне уявлення країни, на думку К. Ушинського, можливе тільки тоді, коли можна правильно уявити собі ті форми земної поверхні, ті природні явища та природні творіння, поєднання яких і становить характер даної країни. Видатний педагог наполягав на необхідності розвивати у дітей “інстинкт місцевості”, тобто знати оточення своєї школи. Цю рису, надзвичайно важливу в навчанні й практичному житті, слід усіляко зміцнювати в учнів [2]. Великого значення надавав екологічному напрямку виховання В. Сухомлинський. Його досвід роботи є взірцем для всіх, бо відкриває перед вихованцями всі джерела любові до Батьківщини; сприяє вивченню природи рідного краю, свого села, підприємства, де працюють батьки. “Кожний тиждень, розповідає педагог, ми присвячували декілька уроків “мандрівкам” до джерел думки й рідного слова – спостереженням. Це було безпосереднє спілкування з природою, без якого

криниця розумових сил і нервової енергії пересохла б. Розповіді про природу, про предмети і явища навколишнього світу вже пробудили у дітей допитливість і я змушений був відповідати на багато запитань” [1, с.117]. Видатний педагог С. Русова вважала, що екологічне виховання допомагає краще пізнати рідний край, вивчити його багатства, зрозуміти красу природи, бо людина зберігає любов до своєї малої батьківщини з дитинства на все життя. Ця робота, на думку С. Русової, розкриває широкі можливості для виховання в дітей національних почуттів, а також виступає ефективним засобом всебічного розвитку особистості, сприяє зв’язку теоретичних знань з навколишньою дійсністю. Саме краєзнавча діяльність дає змогу вивчити навколишнє середовище з позиції цілісної картини світу, бачити сучасне життя не як щось одірване, випадкове, а як частину чогось великого, суцільного, що має зв’язок з майбутнім [3].

В контексті підготовки майбутнього вчителя заслуговує на увагу дослідження С. Русскова, в якому виділено *загальні та спеціальні педагогічні умови* професійної підготовки до екологічного виховання учнів. Вони забезпечують ефективне рішення завдань підготовки майбутнього вчителя початкових класів. Отже, до загальних педагогічних умов відносяться ті педагогічні обставини, що необхідні і достатні для нормального функціонування педагогічного процесу у вищій школі, незалежно від профілю підготовки фахівця.

Під загальними умовами дослідник розуміє:

- загальну мету підготовки фахівця;
- зміст загальної підготовки;
- наявність певної системи підготовки;
- педагогічні принципи;
- загальні педагогічні форми і методи підготовки фахівців у ВНЗ;
- формування у майбутніх вчителів нового педагогічного мислення;
- морально-психологічний клімат;
- матеріально-технічна база, ТЗН;
- наявність творчо працюючих фахівців.

До спеціальних педагогічних умов С.Руссков відносить необхідні і достатні умови, що забезпечують підготовку вчителя до професійно-творчої діяльності у виховання молодших школярів. Наприклад:

- власну мету і завдання;
- зміст, обумовлений власною метою і завданнями;
- врахування місцевих і регіональних особливостей при визначенні змісту підготовки;
- врахування „місцевих потреб” у фахівцях;

- використання нетрадиційних форм і методів підготовки;
- врахування мотиваційної направленості;
- наявність спеціальної матеріально-технічної бази (музей, періодична художня виставка, експонати, тощо).

Найбільш важливою, ми вважаємо, спеціальну педагогічну умову – усвідомлення педагогом сутності екологічного світосприймання, яку ми розуміємо як ціленаправлене і послідовне відображення у організації, змісті і методиці професійної підготовки майбутнього педагога, екологічних цінностей з метою їх трансформації у особисті якості, що визначають екологічну свідомість (погляди, потреби, ідеали тощо), систему ціннісних відносин, екологічно наповнену діяльність.

Наші концептуальні позиції співпадають з наведеними вище думками вчених щодо педагогічних умов підготовки студентів вчз до професійної діяльності. Проте, ми досліджуємо можливості підвищення рівня професійної підготовки учителя початкових класів до екологічного виховання молодших школярів під час вивчення фахових дисциплін у спеціально організованих педагогічних умовах. Розуміючи під професійною підготовкою фахівця цілеспрямований двосторонній процес, кінцевою метою якого є формування необхідних і достатніх знань та умінь для здійснення професійних дій, що визначені статусом отриманої професії.

Серед сукупності педагогічних умов, що забезпечують готовність студентів до екологічного виховання молодших школярів ми виділяємо:

- наявність мети, визначеної у відповідності до потреб сучасного суспільства у підготовці висококваліфікованих, творчо працюючих, конкурентноспроможних на міжнародних ринках праці педагогічних кадрів;
- визначення компонентів готовності (змістовний, мотиваційний, діяльнісний, оціночно-результативний) у системі підготовки майбутніх вчителів початкових класів до екологічного виховання молодших школярів під час вивчення фахових дисциплін;
- визначення критеріїв готовності студентів (змістовний, емоційно-чуттєвий, діяльнісно-вольовий, філософський) та їх показників до екологічного виховання молодших школярів;
- ефективно використання традиційних та інноваційних форм і методів підготовки майбутніх учителів до професійно-творчої діяльності;
- творче застосування педагогічних засобів в екологічному вихованні і навчанні майбутніх учителів;
- врахування мотиваційної направленості педагогічної підготовки кожного майбутнього вчителя;
- врахування вікових особливостей учнів молодших класів;
- формування у майбутніх учителів нового педагогічного мислення;

- створення сприятливого морально-психологічного клімату, що забезпечує особисте і професійне зростання вчителя.

Виходячи з викладеного вище нами розроблена система планування навчально-виховного процесу з метою підготовки майбутніх учителів до екологічного виховання молодших школярів під час вивчення фахових дисциплін.

Для досягнення означеної мети нами визначені завдання: створення психолого-педагогічних умов для формування знань і умінь та розробка методичних рекомендацій для ефективної організації навчальних занять по підготовці студентів до екологічного виховання молодших школярів.

Під час дослідження ми використовували наступні методи: проблемно-пошукові, методи навчальних дискусій, дидактичні ігри, що допомагали реалізувати зміст системи підготовки.

Розроблена нами методична система спрямована на розвиток таких якостей студентів, як креативність, емпатійність, ініціативність, самостійність, критичність – шляхом використання технологій особистісно-ціннісного спрямування, на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Робота по розвитку вміння сприймати оточуюче середовище продовжується і під час проходження студентами педагогічної практики в школі, як пасивної так і активної.

Оцінювання результатів надає змогу визначити напрямки корекції роботи студентів.

Перші результати запровадження методики показали, що використання спеціальних завдань разом з відповідним коригуванням змісту навчальних занять, самостійної роботи та педагогічної практики студентів, звичайно, за відповідних форм організації їх виконання, сприяє не лише розвитку творчих здібностей, поглибленню дослідницьких пошуків, а й підвищенню якості професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Враховуючи сучасні тенденції у досліджуваній сфері та використовуючи системний підхід ми розробили технологію підготовки майбутніх учителів до екологічного виховання молодших школярів.

Висновки. Отже, вивчення стану дослідження проблеми у вітчизняній педагогічній теорії і практиці внаслідок дозволило зробити висновок, що значна увага приділяється вивченню теорії здійснення екологічного виховання, теоретико-методологічним та методичним аспектам підготовки майбутніх учителів початкової школи. Відчуття краси, розуміння природи не приходить само собою. Його треба виховувати з раннього дитинства, коли інтерес до навколишнього особливо великий. Всі види і форми екологічного виховання дають найбільший ефект тоді, коли їх використовувати комплексно і не зводити до повторення вивченого на уроці підручничового матеріалу. Їх мета –

розширювати, поглибити, систематизувати набуті знання, сформувати в учнів уявлення про природу як джерело добра і краси, матеріального і морального благополуччя. Подальшу перспективу педагогічного дослідження ми вбачаємо в розробці шляхів підготовки майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання у позакласній роботі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям.- К.: Рад. школа, 1988.-272 с.
2. Ушинский К.Д. Выбранные педагогические творения.- К.: Рад. школа, 1983. – Т.1.- 416с.
3. Русова С.Ф. Дещо з філософії виховання. Вільна українська школа. К., 1918.–С.304–316 .

АНОТАЦІЯ

Шишкіна Ю.О. Професійна підготовка майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів. В статті розглядаються питання підготовки майбутнього вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів.

Ключові слова. Професійна підготовка, вчитель, екологічне виховання, учень.

АННОТАЦИЯ

Шишкина Ю.А. Профессиональная подготовка будущего учителя начальных классов к экологическому воспитанию учащихся. В статье мы рассматриваем вопрос подготовки будущего учителя начальных классов к экологическому воспитанию учащихся.

Ключевые слова. Профессиональная подготовка, учитель, экологическое воспитание, ученик.

SUMMARY

Shishkina J.A. Professional training of elementary school future teachers for environmental education of pupils. In this article we review the preparation of future primary school teachers in environmental education of students.

Keywords. Professional training, teacher, environmental education, the pupil.